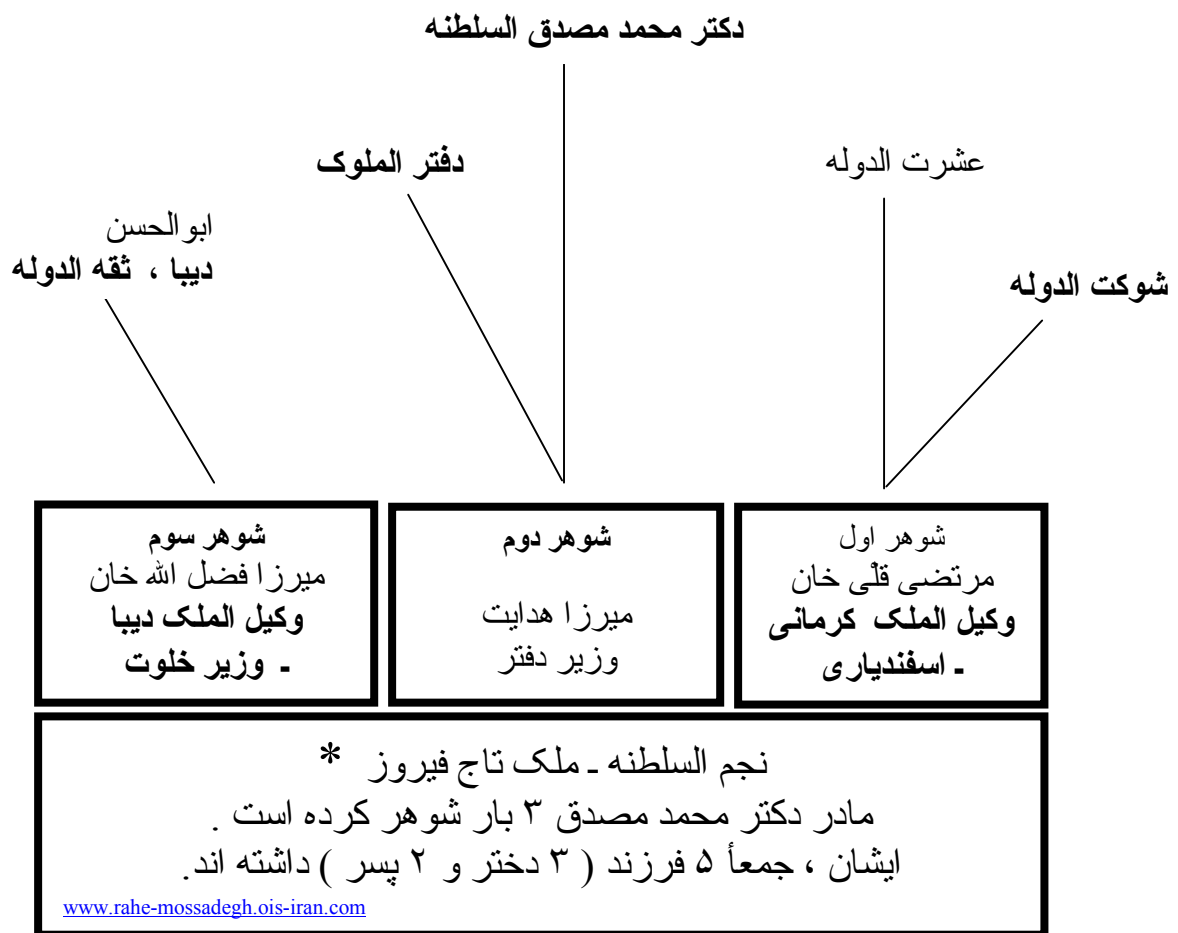

فصل پنجم:

نجم السلطنه مادر مصدق سه بار ازدواج کرده است: (۲۶)

ازدواج اول با مرتضی قلیخان وکیل الملک کرمانی (اسفندیاری) ، والی کرمان ، پسر محمد اسماعیل خان نوری وکیل الملک سردار ، حاکم (والی) کرمان - جد خاندان اسفندیاری در کرمان .

حاصل این ازدواج ، دو دختر بنامهای شوکت الدوله و عزت الدوله ، که خواهران مادری دکتر مصدق هستند ، می باشد. (۲۷)

شجره نامه از ازدواج نجم السلطنه با مرتضی قلی خان وکیل الملک کرمانی بیانگر این امر می باشد که رابطه فامیلی دکتر مصدق با خاندان بیات (بیات های کزاز اراک) ، از طریق

مادرش، خانم نجم السلطنه بوده است. ضیاء اشرف دختر دکتر مصدق با عزت الله خان بیات ، پسر شوکت الدوله ازدواج کرده است.

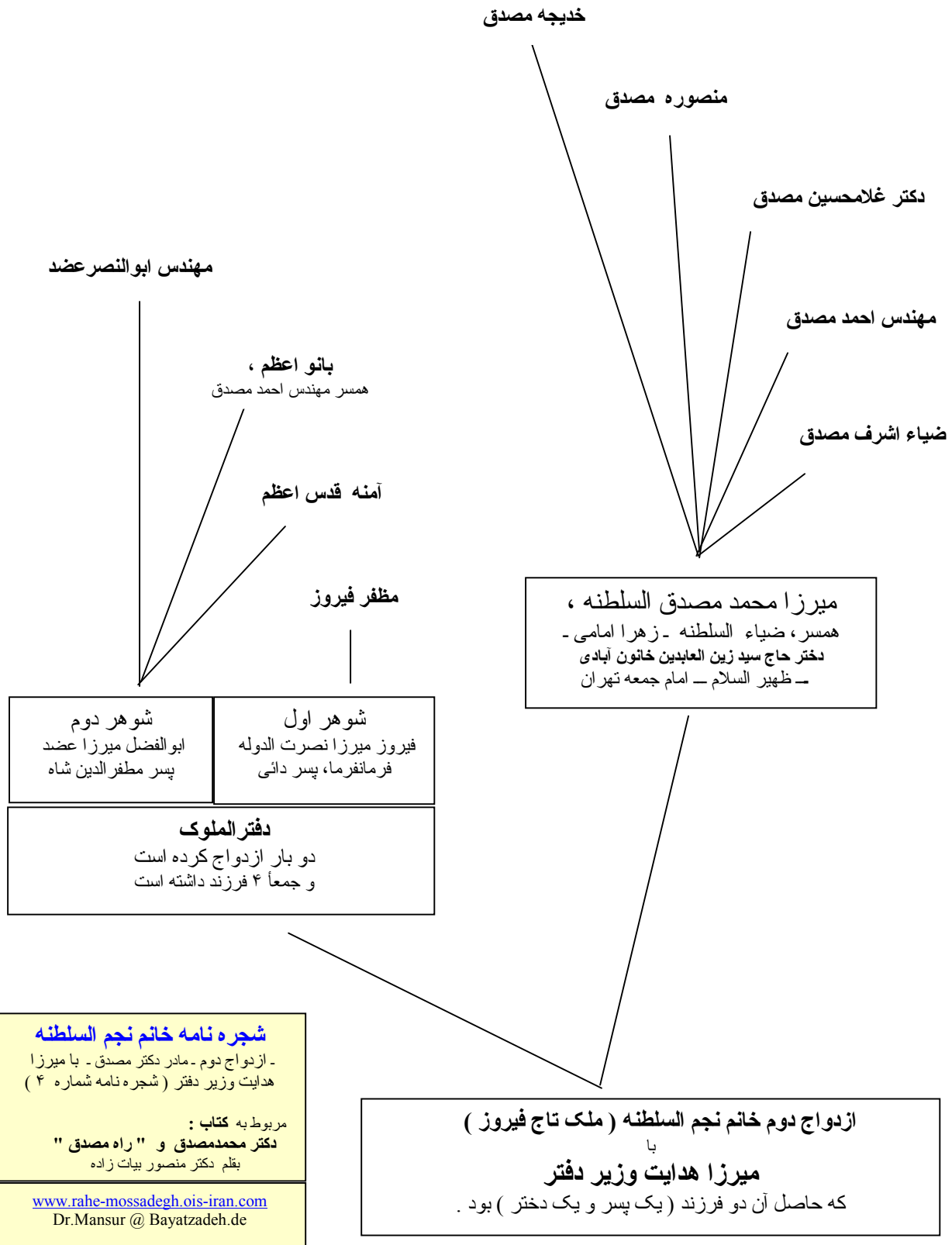
پس از مرگ مرتضی قلیخان وکیل الملک کرمانی ، خانم نجم السلطنه ، با میرزا هدایت وزیر دفتر ازدواج می کند که حاصل آن ازدواج ، همانطور که قبلا اشاره رفت یک پسر و یک دختر بوده ، بنامهای : محمد مصدق ، ملقب به مصدق السلطنه ، و خانم دفتر الملوک .

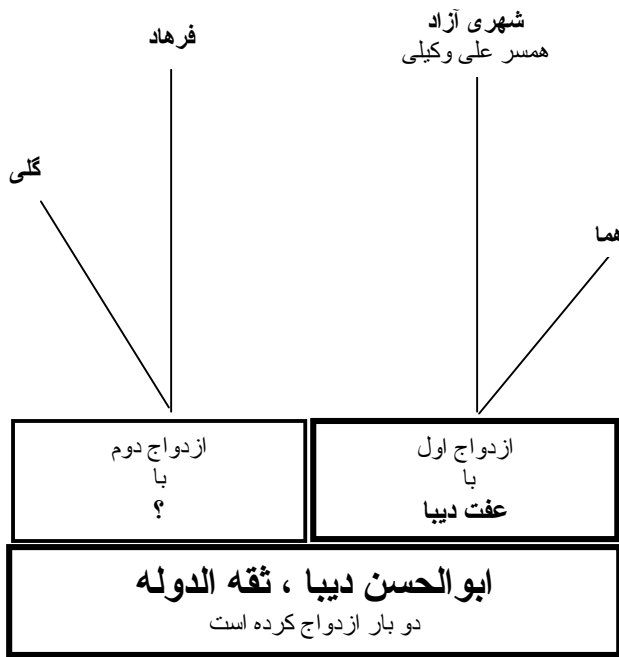
دفتر الملوک (خواهر تنی مصدق) در ازدواج با پسر دانی خود - نصرت الدوله (سوم) فیروز میرزا - صاحب یک پسر بنام مظفر فیروز ، می شود. (۲۸) دفتر الملوک پس از طلاق از نصرت الدوله فیروز میرزا، با ابوالفضل میرزا عضدالسلطان، پسر مظفرالدین شاه (سناتور عضد دوران محمد رضا شاه) ازدواج می کند، که از آن ازدواج سه فرزند داشته است دو دختر بنامهای آمنه قدس اعظم - قدسی - (همسر مهندس احمد مصدق - پسر دانی) و بانو اعظم (همسر محمد خان راستین عراقی - از درویش اراک) و یک پسر بنام مهندس ابوالنصر عضد. (۲۹)

پس از مرگ میرزا هدایت وزیر دفتر، خانم نجم السلطنه ، با میرزا فضل الله خان وکیل الملک دیبا - وزیر خلوت مظفرالدین شاه ، برادر میرزا محمد رفیع نظام العلمای تبریزی ازدواج می کند. ایشان از ازدواج سوم خود، دارای یک پسر بنام ابوالحسن دیبا - ثقه الدوله، می گردند. (۳۰)

میرزا فضل الله خان وکیل الملک تبریزی، از ازدواج دیگر خود فرزندان داشته از جمله دو پسر بنام های عبدالحسین وکیل، دیبا (که در دوران سلطنت رضا شاه پهلوی در زندان به قتل رسید) و میرزا ابوالفتح خان والاتبار (منشی باشی - ثقه الدوله - وکیل الملک - حشمت الدوله) - از درباریان بعدی و با نفوذ محمد علیشاه و همچنین ، سناتور دوران محمد رضا شاه پهلوی - ، که هیچگونه رابطه خویشاوندی خونی با مصدق نداشته اند و در واقع برادران « سببی » دکتر مصدق محسوب می شده اند. (۳۱) بغلط بعضی از تاریخنگاران از آن دو تن بعنوان برادران مادری مصدق نام برده اند. (۳۲)

فرح دیبا - پهلوی ، ملکه سابق ایران دختر سروان سهراب دیبا (دیبا طباطبائی) و خانم فریده قطبی با خاندان میرزا فضل الله وکیل الملک تبریزی نسبت فامیلی دارند . با توجه به این پیوند فامیلی ابوالحسن دیبا - ثفته الدوله (برادر مادری دکتر مصدق) پسر میرزا فضل الله وکیل الملک تبریزی دیبا ، همچون برادران پدری اش، ابوالفتح خان والاتبار - حشمت الدوله والاتبار و عبدالحسین وکیل دیبا با خانم فرح دیبا- پهلوی نسبت فامیلی دارند.

میرزا فضل الله خان وکیل الملک تبریزی،
از ازدواج اول خود فرزندی داشته ، از جمله دو پسر بنام های :

۱ - **عبدالحسین وکیل ، دیبا** - فردی که در دوران سلطنت رضا شاه پهلوی در زندان به قتل رسید ،

۲ - **میرزا ابوالفتح خان والاتبیار** (منشی باشی - ثقه الدوله - وکیل الملک - **حشمت الدوله والاتبیار**) - از درباریان با نفوذ دوران محمد علیشاه قاجار و همچنین ، سناتور دوران محمد رضا شاه پهلوی .

این دو تن هیچگونه رابطه ی خویشاوندی خونی با دکتر محمد مصدق نداشته اند و در واقع برادران سببی ایشان محسوب می شده اند.

خانم فرح دیبا - پهلوی ، ملکه سابق ایران با خاندان فضل الله خان دیبا نسبت فامیلی داشته و در این رابطه ، فقط برادر کوچک دکتر مصدق، ابوالحسن دیبا با خانم فرح دیبا - پهلوی ، فرزند سروان سهراب دیبا نسبت فامیلی دارد.

شجره نامه خانم نجم السلطنه
ازدواج سوم - مادر دکتر مصدق - با میرزا فضل الله خان وکیل الملک تبریزی - دیبا (شجره نامه شماره ۵)
مربوط به کتاب :
دکتر محمد مصدق و " راه مصدق "
بقلم دکتر منصور بیات زاده

www.rahe-mossadegh.ois-iran.com
Dr.Mansur @ Bayatzadeh.de

ازدواج سوم خانم نجم السلطنه (ملک تاج فیروز) مادر دکتر محمد مصدق با میرزا فضل الله خان وکیل الملک تبریزی دیبا - وزیر خلوت مظفرالدین شاه ، برادر میرزا محمد رفیع نظام العلمای تبریزی

حواشی، توضیحات و مأخذ کتاب اول

۲۶ — در رابطه با ازدواج های خانم نجم السلطنه و نام شوهرهای ایشان در برخی از کتابها، اشتباهاتی رخ داده است، برای مثال دکتر همایون کاتوزیان، در کتاب "مصدق و نبرد قدرت"، در صفحه ۲۲ بغلط نوشته اند، مادر مصدق، "بعد از درگذشت شوهر اولش وزیر دفتر، دو بار ازدواج کرد..."، و یا در صفحه ۳۲ همان کتاب، بغلط نوشته اند "ابتدا میرزا فضل الله وکیل الملک، پدر حشمت الدوله (والایب)، و بعد ثقه الملک دیبا". در حالیکه حشمت الدوله پسر شوهر سوم خانم نجم السلطنه، یعنی میرزا فضل الله خان وکیل الملک تبریزی بوده است، و هیچگونه رابطه ای با شوهر اول خانم نجم السلطنه، یعنی "مرتضی قلیخان وکیل الملک کرمانی (اسفندیاری)" ندارد. و توضیحاً، اینکه "ثقه الدوله"، یکی دیگر از القاب حشمت الدوله و همچنین لقب ابوالحسن دیبا (صفحه ۱۱۵ خاطرات و تألمات) برادر مادری دکتر مصدق — از شوهر سوم —، که برادر پدری حشمت الدوله بوده است، می باشد.

دکتر همایون کاتوزیان در هنگام نگارش کتاب "مصدق و نبرد قدرت"، کتاب خاطرات و تألمات دکتر مصدق را در اختیار داشته و از آن کتاب بعنوان منبع و مأخذ در بسیاری موارد یاد کرده است، حال چرا دست به چنین اشتباهی زده است، روشن نیست! ممکن است این اشتباه در این رابطه اتفاق افتاده است که، دکتر کاتوزیان به منابعی که اطلاعات خود را کسب کرده است، آنقدر مطمئن بوده است که مقایسه آنها را با اطلاعات مستتر در کتاب خاطرات دکتر مصدق ضروری ندیده است. باین امید که ایشان اشتباهات کتاب خود را که تنها به این مورد خلاصه نمی شود، در چاپ های بعدی اصلاح نماید!

دکتر مصدق در صفحه ۵۸ کتاب خاطرات و تألمات، در رابطه با شوهر اول مادرش نوشته است: "... تاریخ وفات مرحوم مرتضی قلی خان وکیل الملک والی کرمان و شوهر اول مادرم..." و در صفحه ۵۳ همان کتاب در رابطه با مرگ پدرش - که شوهر دوم مادرش بود - و میرزا فضل الله خان وکیل الملک شوهر سوم مادرش، چنین نوشته است:

"... و چون مادرم بعد از فوت پدر با میرزا حسین وزیر دفتر برادرم اختلاف پیدا کرد و نمیخواست در آن قسمت از خانه که پدر در حال حیات خود بمن داده بود بماند با میرزا فضل الله خان وکیل الملک منشی باشی ولیعهد [مظفرالدین شاه بعدی] پدر سناتور والایب ازدواج نمود و مراهم با خود به تبریز برد."

— بامداد، مهدی — در جلد چهارم کتاب شرح حال رجال ایران در صفحه ۶۲ و ۶۳ در رابطه با ازدواج اول خانم نجم السلطنه، نوشته است مرتضی قلی خان وکیل الملک والی کرمان پسر محمد اسماعیل خان نوری وکیل الملک از طایفه اسفندیاری، "... در ایامی که حاکم کرمان بود نجم السلطنه دختر فیروز میرزا نصرت الدوله فرمانفرما را بعقد ازدواج خود در آورد بنابر این شوهر اول نجم السلطنه ۱ (۱ — مادر دکتر مصدق — مصدق السلطنه)، مرتضی قلی خان وکیل الملک ثانی بوده است ۲ (۲ — می گویند اولین مرکوب چرخدار که به کرمان وارد شده کالسکه ای بوده که نجم السلطنه عروس را از تهران بکرمان آورد و چون کرمانی ها تا آن زمان چنین چیزی را ندیده بودند مدتها مردم

به تماشای آن میرفتند). .مرتضی قلیخان وکیل الملک در اواسط سال ۱۲۹۶ ق. در تهران درگذشت. "

— بامداد ، مهدی — در جلد سوم کتاب شرح حال رجال ایران در صفحه ۹۴ در رابطه با شوهر سوم خانم نجم السلطنه نوشته است : " میرزا فضل الله خان، دارای القاب منشی باشی — دبیرالسلطنه — وکیل الملک و وزیر خلوت ، برادر میرزا محمد رفیع نظام العلمای تبریزی و پدر حشمت الدوله دیبا و شوهر سوم نجم السلطنه مادر دکتر محمد مصدق میباشد. "

۲۷ — شوکت الدوله با حاج عباس قلی خان سهم الممالک کزازی (بیات) ، ازدواج می کند که حاصل آن ازدواج ۴ پسر و ۳ دختر بوده است.

عشرت الدوله با میرزا علی موثق السلطنه (پسر میرزا حسین وزیر دفتر — برادر پدري دکتر مصدق) ، ازدواج می کند، که حاصل آن ازدواج ۲ پسر و یک دختر بود . در واقع خواهر و برادر دکتر مصدق با هم ازدواج کرده اند ، در حالیکه این زن و شوهر هیچگونه رابطه خویشاوندی بر پایه ژنتیک و بروایت عام ، پیوند خونی با یکدیگر نداشته اند.

داماد (میرزا علی موثق السلطنه)، پسر میرزا هدایت وزیر دفتر که مادرش دختر میرزا حسن مستوفی الممالک (مستوفی الممالک اول دوران قاجار) بود و عروس، دختر مرتضی قلی خان وکیل الملک کرمانی و مادرش نجم السلطنه فیروز.

۲۸ - متین دفتری ، دکتر هدایت ، یاد واره پنجاهمین سال ملی شدن صنعت نفت ، تشکیل دولت مصدق . شماره ویژه مجله آزادی - نشریه جبهه دمکراتیک ملی ایران ، دوره دوم ، شماره ۲۶ و ۲۷ - تابستان و پاییز ۱۳۸۰. صفحات ۱۵ تا ۱۸ و

— شجره نامه تنظیمی علی مصدق و ایرج افشار ، مصدق و مسائل حقوق و سیاست ، چاپ اول سال ۱۳۸۲ در صفحات پایانی کتاب.

۲۹ — مصدق، علی و ایرج افشار ، شجره نامه مادری بازماندگانی از خانم ملک تاج دختر فیروز میرزا نصرت الدوله مندرج در کتاب " مصدق و مسائل حقوق و سیاست " ، چاپ اول سال ۱۳۸۲ گرد آورنده ایرج افشار.

۳۰ — مصدق ، دکتر محمد ، خاطرات و تألمات صفحه ۱۱۵ .

— متین دفتری ، دکتر هدایت ، یاد واره پنجاهمین سال ملی شدن صنعت نفت ، تشکیل دولت مصدق . شماره ویژه مجله آزادی — نشریه جبهه دمکراتیک ملی ایران ، دوره دوم ، شماره ۲۶ و ۲۷ — تابستان و پاییز ۱۳۸۰. صفحه ۱۶ .

۳۱ — شجره نامه تنظیمی علی مصدق و ایرج افشار ، مصدق و مسائل حقوق و سیاست ، چاپ اول سال ۱۳۸۲ .

۳۲ - ، زاوش ، ح.م. در جلد اول صفحه ۱۲۷ و جلد دوم ، صفحه ۲۴۵ بغلط می نویسد :

ابوالفتح طباطبائی والاتبّار دیبا (حشمت الدوله) برادر مادری دکتر محمد مصدق . در حالیکه حشمت الدوله - والاتبّار پسر شوهر سوم مادر مصدق بود و در واقع برادر سببی مصدق محسوب می شد و نه برادر مادری . همچنین روشن نیست که چرا و بچه دلیل « طباطبائی » به نام " ابوالفتح والاتبّار دیبا - حشمت الدوله ، اضافه شده است ؟ در رابطه با « طباطبائی » باید متذکر شد که فرح دیبا - پهلوی شهبانوی سابق ایران نیز از پدرش بنام « دیبا طباطبائی » نامبرده است .